

ווען מענדעלע מוכר-ספרים האט געשוויגן

די פיערגונג פון הונדערט יאר יידישע ליטעראטור און פרעסע, ווערט פאר-
בונדן מיט מענדעלע מוכר ספרים און זיין ווערך — "דאס קלינע מענטשעלע",
ויאס אייז פארעפנטלעכט געווארן אין 1863. שלום יעקב אבראמאויטש האט שווין
מיט א יאר פריער זיך געהאט דערווארבן א רעפומאציע ווי א משכילדער שרײַ-
בער מיט זיין העבריש ווערך — "האבות והבניים". ער אייז שווין אויך געווין
א פובליציסט, וואס האט געלאזט הערן זיין קול וועגן פארשידענע יידישע פראָבּ-
לעמען. צוישן העברישן ליינער האט מען אים גוט געקנט און ער האט אַנגעַ-
הויבן שרײַבן יידיש.

בכל אייז מענדעלע געווין א קינסטלער מיט שטימונגין און איבערברוכן.
מיט א פערטל יארהונדערט שפערטער אייז ער צוריינגענונגין צו זיין ערשותן
שרײַבלשון און אלין גענומען איבערשליפֿן זיין ווערך אויף העבריש,
שאָפּנדיק א לעבעדיקע העבריש שפראָך, וואס אייז ביזן היינטיקן טאג פונקט
אֶזְאָ ווונדער ווי זיין יידיש. ס'זענען אבער אויך געווין יארן אין מענדעלעס קינַ-
סטערישער קאָרייער ווען ער אייז געווין א ליטערארישער שותק און ער האט
אייז גאנצַן אַנגעוווירן דעם חشك צו שרײַבן.

מענדעלע אייז נאָך געווין גאנץ יונג ווען ער אייז באַריםט געווארן. ווען
"דאס קלינע מענטשעלע" אייז דערשינען אין "קול מבשר", אייז ער סָך-הכל אַלט
געווין 27 יאָר. אַנדערע מיסטרווערכ זיין האָבן נישט לאָנג געלאָזט וואָרטן
אויף זיך. ס'זענען דערשינען "קייזר מסעות בנימין השלישי", "די קליאָטשע",
"די טאָקסע". ער אייז אויך געווין גאנץ טעטיק אין דער דעםאלטיקער פובלִי-
ציפטיק און "גענומען שאָרפה שטעלונג" צו אָסָך יידישע פראָבלעמען. אָבער אין
1877, אין סאמע בלִי פון זיין שאָפן, אין עלטער פון 41 יאָר, האט ער פֿלוֹצָעַם פֿאָרְ-
ליירן דעם ווילִין צו שרײַבן, ער אייז אַריינגעפֿאָלַן אין אָ שעפערישער אָפְאָטִיעַ
און, נישט געקוקט אויף די פֿאָרוֹזָכוֹן פָּון אָסָך פרײַנד, וואס האָבן אִים גענומען
מוֹנְטָעָרָן אָון אִים געווואָלַט אַרוֹיסְלָעָפּּן פָּון זיין קינַסְטָלָעָרִישָׁן הִינְעָרְפָּלָעַט,
אייז ער געזונקען אַלְץ טיפֿער אָון טיפֿער אייז עצבות.

זיין ביאָגראָפּן דערציילַן, אָז דעםאלט האָט ער אַיבָּער גָּעָלָעָט שווערט
יאָרָן אין זיין פֿערזענְלָעָכְן לעַבָּן. ער האָט פֿאָרְלוֹרִין זיין גָּעָרָאָטָעָנָעָ טָאָכְטָעָר. וואָס
אייז יונג אָוּזְק פָּון דער ווּלְט. זיין אַיְנְצִיכְעָר זוֹן, אָ ברְוִיזְנְדִיכְעָר אָון טָאָלָאנְטָ-
פּוּלְעָר רְוִיסְעָר שְׂרֵיבָרָה, האָט זיך גַּעַשְׁמָדָט. קִיְּן פְּרָנָסָה האָט מענדעלע נישט
געהאט. אייז אִים געווין בִּיטָּעָר אוּפָּן הָאָרֶצָּן, מיט זיין גָּאָנְצָעָר באַריםְטְּקִיטִיט, אָון

יעקב גלאטשטיין

קיינער האט אים נישט געקבנט אַפְּמוֹנְטָעָרֶן. דעםאלט האט מענדעלע געשריבן אין אַ בריוו צו אַ פרײַנד — «מײַן מוח אַיז ווי באָגאָסַן מיט בלֵי אָונַד אַס האָרִיך אַיז מִיר פֿאָרוֹאָנְדָלְט אַיז שְׂטִיַּין». ערשת אַיז 1881 האט מען אַים אַדְעַס געגעבן אַ שְׁטִיקָלְטְּרָנְסְּה-מעמד. ער אַיז געוואָרֶן אַ תְּלִמְדִידְתּוֹרָה-פֿאָרוֹאָלְטָעָר, אַ שְׁטָעַלָּע, ווֹאָס האָט אַים אוַיך גענגָג פֿאָרְבִּיטְעָרֶט דָּאָס לְעָבָן, אַבְּעָר ער האָט כָּאַטְש גַּעַהַאָט זִין טְעַגְּלִיךְ בְּרוּיט. ערשת אַיז 1884 האָט ער זִיך אַיסְגַּעַטְשְׁוּכָּעָט פֿוֹן זִין פֿלְעָגְזָמָּאָטְשָׁעָר בָּאָצְיָוָנָג צו דָּעָר פֿעָן אָונַד ער אַיז צְוִירָק גַּעֲוָאָרֶן דָּעָר קִינְסְּטְּלָעְרִישָׁעָר מַעַנְטָש. סְאַיז דָּעַרְשִׁינָּעָן זִין דָּרָאָמָּע «דָּעָר פֿרִיזְיּוֹ» אָונַד נִשְׁתָּאָגָן נַאֲגָד דָּעָם אַיז ער גַּעַוָּאָרֶן זִין אַיְגַּעַנְעָר אַיבְּרוּזְעָצָר אָונַד וּוּרְטוֹאָזְן פֿוֹן אַ העֲבָרְעִישׁ, ווֹאָס האָט אַיז גָּאנְצָן פֿאָרוֹאָרְפָּן דָּעָם אַנְגַּעַנוּמְעַנְעָם מַלְיכָה-סְטִיל. מענדעלע אַיז גַּעַוָּאָרֶן דָּעָר פֿעַרְפְּעַטְעָר צְוִוִּישְׁפְּרָאָכִיקָּעָר קִינְסְּטְּלָעָר, אַ זְּעַלְטְּנִיקִיט אַיז דָּעָר וּוּלְטָה לִיטְעָרָאָטוֹר.

אַבְּעָר אַיז מִיטָּן פֿוֹן זִין שְׂוִיְּגַּ-פֿעַרְיָאָד אַיז אַים פֿלוֹצָעָם אַנְגַּעַקוּמָעָן אַ בריוו פֿוֹן אַ יְיָגָעָרָן קָלְעַגְּעַ-שְׁרִיבְעָר, דָּעָם פֿלְאָמִיקָּן צִיּוֹנִיסְטִישָׁן טְרִיבּוֹן, מְשֻׁבְּלִישָׁן הַעֲבָרְעִישׁן נָאוּעָלִיסְט אָונַד גְּלִיכְצִיטִיק שְׁפְּרוֹדְלְדִּיקָּן יִדְיָוָן שְׁרִיבְעָר — רָאוּבוֹן אַשְׁר בְּרוּידָעָס.

שְׁלוֹם יַעֲקֹב אַברָאָמָּאוּוִיטָש אַיז גַּעַוָּעָן מִיטָּפְּפָצָן יַאֲרָעָלְטָעָר פֿוֹן בְּרוּידָעָס, אַבְּעָר מענדעלע האָט גַּעַוָּסְטָ פֿוֹן בְּרוּידָעָס קָלְיְרְפְּוּלָעָר טְעַטְּקִיטָה. מענדעלע אַיז בְּטָבָע גַּעַוָּעָן אַ זִּיכָּרָה, אַבְּעָר בְּרוּידָעָס האָט עַס פֿשְׁוֹט גַּעַטְרִיבָּן צו וּוּאַנְדָּרָן אָונַד פָּאָרֶן. ער אַיז גַּעַוָּעָן אַיְנָעָרָן פֿוֹן דִּי בָּאָגָּבְּטָסְטָ יִדְיָוָן הַעֲבָרְעִישׁ שְׁרִיבְעָר, ווֹאָס האָט גַּעַהַאָט אַ מִיסְיָה — דִּי אַוְיְפְּלָעְבָּוָנָג פֿוֹן אַרְצִיְּשָׁרָאָל. ער האָט גַּעַוָּאָנָי דָּעָרט אַומְעָטָוָם אָונַד גַּעַרְעַדְט אָונַד גַּעַשְׁרִיבָּן פֿאָרָיְדָן. אַיז 1882 האָט בְּרוּידָעָס צִיְּטוֹנָג — «יְהָוִדִּית». אַיז יְעַנְעָר צִיְּטָ וּעְנָעָן שְׁעַפְּרִישָׁע מַעַנְטָשָׁן נִשְׁתָּאָגָן אַיְדִּישָׁע אַנְגַּעַשְׁפָּאָרָט אַיז בְּקוֹאָרָעָשָׁט, וּוּ ער האָט בָּאַשְׁלָאָסָן אַרְוִיסְצּוֹגָעָבָן אַיְדִּישָׁע זִיכָּר מִיטָּאָרִיכָּות יְמִים הָאָבָּן זִין אַיז קוֹרְצָעָ יָאָרָן אַרְיִינְגְּגָעָפָאָקָט אַזְוִי פִּילָּ, אַז סְאַיז מִשְׁצָוָה שְׁטוֹוִינָגָן. בְּרוּידָעָס אָונַד גַּעַשְׁטָאָרָבָן אַיז עַלְטָעָר פֿוֹן 51 יָאָרָ, אַבְּעָר אַיז דָּעָר קוֹרְצָעָר צִיְּטָ פֿוֹן זִין צְוִוִּישְׁפְּרָאָכִיקָּעָר לִיטְעָרָאָרִישָׁע אַרְבָּעָט האָט עַר גַּעַשְׁפִּילָט אַוִּיפְּ אַלְעָ שְׁרִיבְעָרִישָׁע אַינְסְטְּרוּמְעַנְטָן אָונַד כָּסְדָּר גַּעַזְוָכָּת יְדָן אַומְעָדָה טָוָם אָונַד גַּעַרְעַדְט צו זַי וּוּעָגָן אַרְצִיְּשָׁרָאָל. דִּי הַעֲרָצָל אַלְיָין האָט בְּרוּידָעָס בָּאַשְׁטִימָט פֿאָר דָּעָם רַעַדְאַקְטָאָר פֿוֹן דָּעָם יִדְיָוָן אַוִּיסְגָּאָב פֿוֹן צִיּוֹנִיסְטִישָׁן וּוּאַכְּבָן בְּלָאָט — «דִּי וּוּלְטָה». דָּאָס אַיז גַּעַוָּעָן אַ צְוּוִי יַאֲרָ פֿאָר בְּרוּידָעָס פֿרִיצִיטִיקָן טּוּוִיט, אַיז 1902.

אַיז בְּקוֹאָרָעָשָׁט האָט בְּרוּידָעָס פֿאָרְבָּאָכָט צְוּוִי יַאֲרָ, בֵּין מען האָט אַים פֿוֹן דָּאָרָט אַרְוִיסְגָּעָטְרִיבָּן וּוּי אַ פֿרְעָמָדָן אַגְּיָתָאָטָאָר. דִּי פֿאָלִיצִיִּי האָט אַנְגַּעַהוּבוֹן קוֹקָן קְרוּם אַוִּיפְּ אַים אָונַד דָּעַרְפִּירָט דָּעַצְׁוֹ, אָז מען האָט אַים אַוִּיסְגָּעוּווֹן פֿוֹן לְאַנְדָּ אָונַד אַלְעָ זִינָג פֿלְעָנָעָר זִעְנָעָן אַיבְּרָגְעָרִיסָן גַּעַוָּאָרָן.

אויף גרייטע טעם עס

אבער אין לעצטן יאר פון זיין געוזלשאפטלעכער אקטיוויקיט אין בוקארעשט האט ראובן אשר ברויידעס פארטראקט זיין פלאן ארויסצוגעבן די יידייש ציטונג — «יהודית», כדי צו קענען רעדן שרייפטעלעך צו די רומענישע יידן. ער האט ערבע ארויסצוגעבן פון דער ציטונג פארעפנטעלעכט א פראספוקט מיט א בריעטער און גוט אויסגעארבעטער פראגראם-דערקלערונג פאר דער ציטונג. דעם דזאיקן פראספוקט האט ראובן אשר ברויידעס געשיקט מענדעלען און אים פאראבעטן מיט-צוארבטען אין זיין «יהודית».

ברויידעס איז מיט זיין בריוו צו מענדעלען פונקט אריינגעפאלן אין דער ציטונג, ווען מענדעלע האט געשוויגן און בשום אופן נישט געוואלט צוריק עפנען זיין ליטערארישע קאריערעד. מען קען זיך פאראשטעלן, און מענדעלע האט גוט געקענט דאס באריםטע משכילהשׂ ווועرك פון ראובן אשר ברויידעס «הdat והחaims», וואס איז דערשינען אין 1876. ברויידעס, «שתי הקצוות» איז ערשת פארעפנטעלעכט געווארן מיט א צוועלף יאר שפערטער.

מענדעלע האט זיך אַפְגָעֶזָאָגֶט מִיטְצֹאָרְבָעָטָן אין ברויידעס, ציטונג «יהודית», אבער אַלְעֲגָעָרָן בריוו האט ער אים יא געשריבן. ער אַרְיְגִינָאֵל פון בריוו גע-פינט זיך אין בריגינין-ארכיזו, און דער יידיישער פאַלְק-בִּיבְּלִיאָטָעָק אין מאנטרעאל, וואס האט אָגָב שוין געפיערט אַהֲלָבָן יַאֲרָהָנוּדָעָרָטָן פון אַיר עַקְוִיסְטָעָנָץ.

אין דעם ענטפער גיט מענדעלע נישט און קיין שום פערזונלעכע מאטיווון פאר זיין שווייגן. אדרבא, ער אונטערדריקט עם און גאנצן און ער געפינט גאָר רײַן-געוזלשאפטלעכע סיבות, וואס האָבָן אִם אַרְיְגִינָעָטָרָיבָן אין אַ שְׁרִיבְּעִירִישְׂעָרָ פָאַסְיְּוּקִיטָן. ס'איו זיינָר מַעְגָּלָעָךְ, אַזְ דַּעַר גְּרוּסְעָרָ יִדְיְשָׂעָרָ קִינְסְטָלָעָר אַזְ טָקָע געפלעפט געווארן פון די שטормישע און אויפגעוואָאָכָטָע אַצְקִעָרָ יַאֲרָן, אַזְ יִדְיְשָׂן גַּעֲזָלָשְׁאַפְטָלָעָכְן לְעָבָן. ווי מאגער ס'זענען דעמאָלָט גַּעֲוָעָן די מַעְגָּלָעָכִיָּתָן פָּאַר יִדְיְשָׂעָרָ פּוּבְּלִיצִיסְטִיקָן, האָט מען פָּאַרְטָן גַּעֲהָעָרָטָן דָּאָס יִדְיְשָׂעָרָ קָוָל, אויף אלערליי געביטן מיט אלערליי פְּלָעָנָעָר, מיט אלערליי לַיְזָוָנָעָן. ס'הָבָן אַנְגָּעָה-הוּבָן רַיִּיף ווּרְעָן יִדְיְשָׂעָרָ אַיְזָמָעָן אַזְ מענדעלע מַכְרִיסְפְּרִים האָט זיך נישט געקענט גוט אַרְיְגִינָפָאָסָן אין דעם גְּרוּסְנִין יִדְיְשָׂן טוּמָל.

דער אַפְזָאָג מִיטְצֹאָרְבָעָטָן אין «יהודית» אַזְ אַינְטְּעָרָעָסְאַנְטָעָר דַּאֲקוּמוּנָעָט. ס'איו כּוֹלוֹ מענדעלע, מיט זיין סְטִיל, זיין קְנִיטָשׂ, זיין פֻּפְעָרְדִּיקִיטָן. ער עַלְטָעָ רַעַרְשִׁיבָעָר — ער אַזְ שְׁוִין דַעְמָאָלָט אלְטָ גַעֲוָעָן 46 יַאֲר — גַעְמָט זיך דָאָס רַעַכְטָ צַוְּ גַעְבָּן דַעַם רַעַדְאַקְטָאָרָ פִון «יהודית» אַסְעָצָוָתָ, שְׁרִיבְּעִירִישְׂעָ, גַעְזָעָלָ שְׁאַפְטָלָעָכְעָ אַזְ רַעַדְאַקְטָאָרִישָׂעָ. מענדעלע באָצִיט זיך אויף דַעַם זְשָׁוְרָנָאֵל «יהודית» — «אויף דַעַם יִדְיְשָׂן וְשָׁאָגָאָן». «יהודית» וווערט גְּלִיכָּךְ בַּיִּ מַעְנָדָלָעָן אַ כָּלה אַזְ — ער זָאָגָט זיך אַפְ פִון דַעַם כְבָוד זיך צַוְּ בָּאַטְיְילִיקָן אַזְ דַעַר «אַונְטְּעָרְפִּירְעָנִישָׂ».

ס'קָאָסָט אִים גַעֲזָוָנָט אַזְ לְעָבָן זיך אַפְצָזָאָגָן פִון דַזְאָיקָן כְבָוד, אַבָעָר, שְׁרִיבְּטָ מענדעלע, — «שְׁוִין אַ פָּאַר יַאֲרָ כְמַעַט, אַז אַיך שְׁוִוָיָג אַזְ דַי הָאנְטָ לִיְגָט זיך

מיר נישט צו געמען אַ פען אַנְצּוֹשְׁרִיבָּן עַפְּסָס". מענדעלע פֿאַרכָּאַפְּט זִיךְ גֶּלְיךָ, אַזְּ עַס אַיזְּ נִישְׁט חַלְילָה, ווילְ ס'הָאָט אִים אַפְּגַּעַנוּמָעַן דָּאַס לְשָׁוֹן, "די צוֹנָג בְּאַדְאָרָף מְעַן מִיר, בְּרוֹךְ הַשָּׁם, נִשְׁטָ פִּיקָּן. ס'אַיזְּ אַבְּעָר אַ צִּיטָּ פָּוּן גַּעֲפִילְדָּעָר אָוֹן גַּעַר רְוִישָׁ", אָוֹן עַר קָעָן עַס נִישְׁט פֿאַרטְּרָאָגָן.

"גַּיְיָ רְעַד אֵין אַזְּ אַוְילְדָּעָר מְהֻומָּה, אֵין אַזְּ שְׂרָעְקָלָעָן דָּוָר הַפְּלָגָה... אִיטְּלָעָן שִׁיטָּן זִיךְ נִין מָאָס רְיִיד פָּנוּעָם מְוַיְלָ אָוֹן בּוֹיְקִ-סְּבָרוֹת פָּאָלָן וְיִמְיסְּטָ... פּוֹזְמוֹנוֹת אָוֹן נָאַרְיָשָׁע עַצְׁוֹת...", קִיְּנָן אַיְינָן וּוֹאָרָט וּוֹעָגָן זִינְיָעָ פֿעַרְזָעְנָלָעָכָּעָ מְשִׁפְּחָה-אַיְבָּעָרָה לְעַבְּעַנְיִישָׁן, וּוֹאָסְ אַהֲבָן גַּעֲשְׁפִּילָט אַ רְאָלָעָ אַיְינָן זִיְּנָן אַנְטְּשָׁוִיגָּן וּוֹעָרָן. מענדעלע צִיטָּ וּוֹיְטָעָר דָּעַם פָּאָדָעָם פָּוּן גַּעֲזָלְשָׁאַפְּטָלָעָכָּעָ סִיבָּות, אַוְיָחָד זִיְּנָן שְׁטִיגָּעָר, אָזְּ אֵין טָוְמָל בָּאַטְּיִילִיקָּן זִיךְ — "אֵי שָׁאַלְטָעָקָעָס, אֵי דְּאָכָּט זִיךְ גָּאנְץ פֿיְנָעַטְשָׁקָעָ מִיטָּ יְרָאָת שְׁמִים-פְּנִימְלָעָךְ, וּוֹאָסְ קְוּמָעָן קְלָאַמְפְּעָרָשָׁט רְאַטְּעוּוֹן אָוֹן שְׁטוּפָן זִיךְ אָן פּוֹלָעָ קְעַשְׁעַנוּסָ". מענדעלע האָלָט, אָזְּ ס'אַיזְּ גַּלְיִיכָּר — "נִשְׁטָ צַוְּ רְעַדָּן אַ וּוֹאָרָט אָוֹן וּוֹאָרָטָן בֵּין דִּי מְהֻומָּה, דָּעַר גַּעֲפִילְדָּעָר וּוֹעַט זִיךְ אַיְבָּעָרְגָּעָמָעָן".

אַמְתָּה, גִּיטָּ צַוְּ מְעַנְדָּעָלָעָ, סְקָוְמָט אָזְּ זִיְּעָר שְׁוֹעָר צַוְּ שְׁוֹיְגָן — "דָּאַס הָאָרֶץ קָאָכָּט וְיִ אַקְעָל צְוּקָּנְדִּיק אַזְּוִי פִּילְ צְרָוֹת, אַזְּוִי פִּילְ פֿאַלְשָׁקִיְּטָן פָּוּן אַלְעָ זִיטָן, עַס גָּלוּסָט זִיךְ אַוִּיסְצּוּגָסָן דָּאַס שְׁוֹועָרָעָ גַּעַמִּית, אַרְוִיסְצּוֹזָגָן דָּאַס, וּוֹאָס אַוְיָחָד דָּעַר לְוָגָג, נָאָרָקָעָן אַבְּעָר דָּאַס קְוּלָּ פָּוּן אַ שְׁוֹאָדָעָ מְעַנְטָשָׁל אַרְיְבָּעָרְשָׁרִיעָן דָּאַס גַּעֲרוֹיָשָׁ פָּוּן שְׁטָאָרָקָעָ כּוֹאָלִיעָס, בְּשָׁעָת אַ שְׂרָעְקָלָעָן שְׁטוּרָעְמוֹינָט?" הַכָּלָל, מְעַנְדָּעָלָעָ אַיְזָלִירָט זִיךְ פָּוּן טָוְמָל. עַר בָּאַשְׁלִיסָט — "אַפְּצּוֹשְׁוִיגָּן בֵּין דָּעַר וּלְוָלְםָן וּוֹעַט זִיךְ אַוִּיסְשָׁרְיִיעָן".

אַיזְּ קִיְּנָן וּוֹעָרָק שִׁקְטָ נִשְׁטָ מְעַנְדָּעָלָעָ מְוַכְּרִ-סְּפָרִים דָּעַם יְוָנָגָן רְעַדְאַקְטָאָר רָאוּבָן אַשְׁר בְּרוּידָעָס, אַבְּעָר עַצְׁוֹת פָּאָר דָּעַר צְיִיטָוָגָן גִּיטָּ עַר אִים, אַיְנָן וּלְעַבְּיִקְוָן בְּרִיוֹו, אַיְבָּעָרְגָּעָנוֹג. עַר גִּיטָּ אָפְּ "יְהָוִדִּיתָן" אַ פֿעַרְזָעְנָלָעָן מְזָלָטָב — "מְזָלָטָב דִּירָ, יְהָוִדִּיתָ לְעָבָן, מְזָלָטָב דִּירָ מִיטָּ דִּיןָ עַרְשָׁתָן אַרְוִיסְגָּאנָג אַיְנָן דָּעַר וּוּלְטָ". עַר שְׁילְדָעָרָט דִּי אָוּמְרוֹיָקָעָ, שְׁטוּרְמִישָׁעָ צִיטָּ — "פֿינְצְטָעָרָעָ, גַּעֲדִיכְטָעָ וּוּלְקָנָסָן, נִשְׁטָ אַיְנָן שְׁטָעָרְנָדָל, וּוֹאָס זָאָל לִיְכָטָן, וּוֹיְזָן דָּעַם וּוֹעַג יְהָוִדִּיתָ".

מְעַנְדָּעָלָעָם לְשָׁוֹן אַיְנָן דָּעַם בְּרִיוֹו, וּוֹאָס אַיזְּ גַּעֲשְׁרִיבָּן גַּעֲוָאָרָן מִיטָּ אַיְבָּעָר אַכְּצִיק יְאָרָ צְוִיקָּ אַיזְּ פְּרִישָׁ אַזְּ הַיְנְטִיקָּ. מְעַן גַּעֲפִינְטָ אַיְנָן אַיְיךְ זָאָצָן אַוְן אַוִּיסְדָּרוֹקָן, וּוֹאָס זָעָנָעָן אַוְמִזְיסְטָ-אַוְמִנִּישָׁט אַרְוִיסְגָּעְפָּאָלָן פָּוּן אַונְדוֹזָעָר לְשָׁוֹן, אַזְּ מְעַן וּוֹאָלָט זִיךְ יַיְ אַדְאָרָפָט צְוָרִיקְבָּרְעָנָגָעָן. מְעַנְדָּעָלָעָ שְׁרִיבָּטָן, אָזְּ עַר וּוֹעַט זָאָגָן עַטְּלָעָכָּעָ וּוֹעָרְטָעָר, וּוֹאָס וּוֹעָלָן "דִּירָ צַוְּ נָזָעָ גַּעַבָּן אַיְנָן לְעָבָן". עַר בָּאַגְּוֹצָט זִיךְ מִיטָּ דָּעַם וּוֹאָרָט — שְׁלָאָפָעָ, וּוֹאָס מְעַן וּוֹיְלָ בֵּי אַונְדוֹזָעָר פֿאַרגְּעָטָן. "נְשָׁים דָּעַתָּן קְלֹתָתָן" זָעָטָ עַר גַּלְיִיךְ אַיְבָּעָר אַוְיָחָד — "יְיִדְעָנָעָס הַאֲבָן שְׁלָאָפָעָ קַעְפָּלָעָר". אַבְּעָר אַינְגְּטָעָ רְעַסְאָנָט בֵּין גָּאָר זָעָנָעָן דִּי עַצְׁוֹתָ פָּוּן מְעַנְדָּעָלָעָן דָּעַם קִינְסְטָלָעָר, וּוֹאָס זָאָגָט אַזְּ אַזְּ נָעָם זִיךְ נִשְׁטָ אַיְבָּעָר פָּוּן זִיךְ יְעִיר לְוִיבָּ". בִּידָעָ הַעֲלָפָטָן פָּוּן דָּעַר עַצְּחָ זָעָנָעָן עַצְׁוֹת

אויף גרייטע טעם עס

פון א שטאלצן קינסטלער, וואס אפיילו היינטציגיטיקע שרייבער וואלטן צייטנוווײז געמעגט געדענקען.

און אט שרייבט מענדעלע דער קינסטלער, וואס רעדט נישט אראפ צום זולם און באטראקט אים נישט פאר קיין לעמעשקע, וואס מען באדארף פאר אים צעקייען. ער עצהט "יהודייתן" — אזי צו זאגן:

"בשעת דו וועסט רעדן פאר דעם עולם, זאלסטו זיך פארשטעלן זוי דו שטייסט פאר עפעס א גרויסן מאן, וואס אויב דו וועסט אים פארנעםען מיט חלומות, פוסט זאכן, וועט ער זוכן דיבגע פטור צו ווערדן און דיך הייסן פון אלע טרעה אראפ זוארפֿן". דער שטאלצער קינסטלער גיט וויטער און גיט אנטזהערעניש, פאר וואס ער אונטערדריקט זיינע פערזענלאכע צרות און ער טראגט זוי נישט אראיס אין רשות הרבים — "זאלסטו זיך, יהודית, הייטן פון רכילות און פליאטקים, אונפירן צו דערצילן דעם עולם מעשיות, וואס געהערן זיך אן נאר מיט דיר און מיט דיין הויזגעזונט". און דער ציכטיקער סטיליסט, דער פערל-קליבער האט אויך סטיליסטייע עצות פאר דער נײַער ציטונג, אzo דער געדאנק איז נאך נישט אלז, מען מווע עס איסדריקן "מייט פאסנדע, ריין, שיינע ווערטער... חלילה, יהודית, א שלימומלניצע איז א גרויסער פעלער, דיין קלידיל זאל תמיד זיין ריין, וויס, דיין לשון שיין, פיין, בעמוהדיק".

און מענדעלע פארענדיקט זיין בריוו: "מול-טוב דיר, יהודית, נאך א מאל. גאט זאל דיר שענקען יארן, דער רומענישער עולם — געלט, די שרייבער — גוטע ארטיקלען, דו זאלסט קעגען לעבן און זיך עלטערן איז עשר און איז כבוד, אמן".

און מענדעלע האט וויטער געשוויגן בייז 1884, ווען ער האט געבראכן זיין שוועיגן מיט דער דראמע — "דער פרײַוו".

11.12.64

יוסף באושאָווער — צו זיין 505טן יְאַרְצִיָּת

יוסף באושאָווער אַלְיַד — "ווערטער פון אַברודער", איינס פון די בעסטע
ליידער זיין, וואָס ווערט אָגב נישט דערמאָנט אין נ. ב. מינקָאָוס לענגערער אוֹן
אַרְומְנָעָמְנְדִּיקָעֶר אַרְבָּעֶט וועגן באושאָווער (אין ערשותן באָנד "פִּיאַנְצָרְפּוֹן
יִדְּשָׁעֵר פָּאַעֲזִיעַ אַיְן אַמְּעָרִיקָע") אוֹן גַּעֲפִינְט זִיךְ אַיְן באָסִינְס אַנְטָאַלָּגִיעַ ("פִּינְחָה
הַונְּדָעָרֶת יִאָרְיִדְשָׁעֵר פָּאַעֲזִיעַ") לְאַזְּטַזְּטַזְּנָאָס אַוְיפּּאָסְטָרְפּּאָטָר ; ס'קָּעָן
רָעָכְטָ, אָזְ דָּעָר באַרְימְטָעָר אַרְבָּעָטְפָּאָטָר רָעָדָט צָוָם בְּרוֹדָעָר-אַרְבָּעָטָר ; ס'קָּעָן
אָבָּעָר אַוְיכְּ זַיְן, אָזְ ס'אָזְן באושאָווער אַיְדִּישָׁ-נְאַצְּיָאנְאָלְ לִידְ, וואָס עַר האָט
זַעַלְטָן גַּעַשְׁרִיבָן. אָבָּעָר מַעַן קָעָן, אָזְ מַעַן ווֹילָן, דָּאָס לִיד אַגְּנָעָמָעָן פָּאָר אַפְּרָזְעָנְלָעָךְ
לִידְ, אָזְ עַר גִּיט אַיבָּעָר — פָּאַעֲטִישָׁ — דִּי וּאַרְעָנוֹגָן פָּוֹן זַיְן אַיְגָעָנָעָם בְּרוֹדָעָר,
דָּעָר וואָס האָט אִים אַרְיבָּעָגָעָנוֹמָעָן קִיְּזָן אַמְּעָרִיקָע, צַו אִים, דָּעָם לְאִיצְּלָהָה, וואָס
הָאָט נִישְׁטָ גַּעַקְעָנָט אָזְ נִישְׁטָ גַּעַוּאָלָט זִיךְ דָּעָרְשָׁלָאָגָן צַו אַ זַּיְכָעָר אָזְ פְּרָאַקְטִישָׁ
אַרְטָ אַיְן לְעַבָּן.

אָבָּעָר וואָס דָּעָר אַמְּתָעָר טִיטִישָׁ פָּוֹן דָּעָם לִיד זָאָל נִישְׁטָ זַיְן, פְּאַרְמָאָגָט עַס
רְיִין-פְּרָזְעָנְלָעָךְ שָׂוֹרוֹתָ, וואָס ווַיְיַזְּן קָלָאָר, אָזְ עַר האָט גּוֹט פְּאַרְשָׁטָאָגָעָן וואָס עַס
בָּאַטִּיטִין דִּי עַרְשָׁטָע קָאָפְּ-צָעְמִישָׁעָנִישָׁ אָזְ וּאַרְעָנוֹגָעָן פָּוֹן אַזְ אַנְקָוּמְנְדִּיקָעָר
גִּיסְטִיקָעָר קְרָאָנְקִיטָ, כְּבָרָעָנָגָדְלָעָט אַכְּטָ שָׂוֹרוֹתָ פָּוֹן לִידְ —

דו קָעָנָסָט אַוְיכְּ דִּיְין הַיִּם אָזְ דו קָעָנָסָט אַוְיכְּ קִיְּזָן מַעְנָטָשָׁן מִיט לִיבָּעָ נִישְׁטָ
קוֹן,
פָּאַרְלָאָשָׁן אָזְ קָאָלָט אַזְ אַיְין פְּרִינְדָלְעָכָר בְּלִיךְ אָזְ גַּעַלְמָט אַזְ אַיְין רָוּקָן.
אוֹן פִּינְצְטָעָרְבִּנְיָשָׁ הַעֲרָשָׁט אַיְן דִּיְין מוֹהָ, עַס שְׁטִיעָן גַּעַלְמָט דִּי גַּעַהְיָרָן.
אוֹן ווַיְלָנְלָאָזְ לְאַזְסָטוֹ זִיךְ קָנָעָטָן, גַּעַדְאָנְקָלָאָזְ לְאַזְסָטוֹ זִיךְ פִּירָן.
אוֹן מַאְגָעָר אָזְ בְּלִיךְ אַזְ אַיְין פְּנִים אָזְ שְׁוֹאָזָק אַזְ אַיְין דִּיְין יַעֲטָוּדָעָר אָבָּרָ,
פָּוֹן קָנְעָכְטָשָׁאָפָּט אָזְ נַוְיָט אַזְ פָּאַרְמָאָטָעָטָר נִיגְט זִיךְ דִּיְין קָרְפָּעָר צָוָם קָבָּר.
עַס האָט דִּיר דִּי וּוּלְטָ אָזְ אַיְין פָּאַטָּעָר נַאֲרָ צָרוֹת אָזְ דּוֹמָהִיט גַּעַגְעָבָן
אוֹן האַפְּעָנוֹגָסָלָאָזְ פִּירָסָטוֹ אָזְ עַנְגָּן אַ שְׁוֹאָרְצָן גַּעַשְׁטָאַרְבָּעָנָעָם לְעַבָּן.

אַ גַּעַשְׁטָאָרָבָּן לְעַבָּן, גַּאנְצָעָ פּוֹפְּצָן יִאָרָ, האָט יִוְסָּפֶט באושאָווער שְׁפָעָטָר
גַּעַפְּרִיט אַיְן אַ מְשֻׁגְעִים-הַזְוִוִּוִיָּן נַאֲךְ דָּעָם וּוּי עַר האָט דּוֹרְכָגְעָמָאָכָט דִּי אַלְעָ סִימְפְּ
טָאָמָעָן, וואָס עַר בְּאַשְׁרִיבָת אַזְוִי אַקְוָרָאָט, מִיט דָעָם גַּעַקְרָוּמָטָן רָוּקָן, פִּינְצְטָעָרְבִּנְיָשָׁ
אַיְן מוֹהָ, גַּעַלְיִמְטָעָ גַּעַהְיָרָן, מַאְגָעָר אָזְ בְּלִיךְ דָּאָס פְּנִים אָזְ שְׁוֹאָזָק יַעֲדָעָס אָבָּרָ.

אויף גרייט טעםם

אלע סימפטאמען פון א גיסטיק קראנקה, א סכיזפרעניש-קראנקער, וואס האט זיך אורי שפטער א פיזיש-פארענדערטער אромגעדרייט אויף נויז-ארכער גאנז און ס'אייז פאר חברים געווען א צער צו זען, וואס עס איז געווארן פון דעם שיינעם יונגנמאן, וואס האט פארמאט א זעלטנעעם פערזענלאען מאנגנטזום. די חברים האבן נישט געקענט צוקוקן ווי דער גלייכער מאן האט זיך אויסגעקרומט און מענטשן האבן אים שוין נאכגעקוקט אויף די גאסן.

מען האט מיר דערצילט מיט א פופציקiar צוריק, איז באושאוער פלעגט אריניגין אין א קלידער-געשעפט עפעס קויפן און ווען ס'אייז געקומען צום באצאלן, האט ער זיך אングוביירט — «און איז שעקספיר וואלט בי אייך עפעס געקופט וואלט איר אים אויך געהיטן באצאלן?» פאר זינע נאענטע פרײינד פלעגט ער גאנץ אפט זיך דערקלערן פאר — גאט און פאדערן מען זאל צו אים דינען.

אויב דאס ליד «ווערטער פון א ברודער» איז געווען און ארבעטער-לייד, האט ער עס, ווי יעדער פאעת, באשאנקען מיט זינע אייגענע פערזענלאען דער-פארונגען און פסיכישע וויטאגן און שרעק-סימנים.

ב. מינקאו פאלגט נאך די גלייכע ליניע פון דער קלינער צאל באושאוער-בייגראפן, איז ער האט א גאנץ לעבן זיך נישט געקענט באפריען פון פחד, וואס עס האט אויף אים אングיעיאט זיין שטארק רעליגיעזער טאטע. פון אים האט ער געהאלטן אין אין לוייפן און אנטולויפן זיין גאנץ לעבן. אבער סיוזאלט געווען א סך גריינער דاكت זיך מיר, ווען מען וואלט געפארשט זיין משפחה-געשיכטע, וויל דער יונגער פאעת איז צו 27 יאר אריניגעפאלן אין א משוגעים-הויין און דארט שוין פארבליבן א האפעונגסלאזער חולה, אין א לעבעדיקער יענער-זועלט. דער יידישער פאעת האט אין משוגעים-הויין אפילו פארגעסן דאס יידישע לשון און ער האט גערעדט א «שעקספירישן» ענגליש. געקומען איז ער קיין נויז-ארכט, אן אכזניאריךער בחור, פון ריגע, מיט א ביסל דיטשער אויסביבלונג. ער האט זיך אבער במשך פון דער קורצער צייט אויסגעלאערנט איז גוטן ענגליש, איז ווען ס'אייז פארענטלאעט געווארן זיין באריםט ליד «צו די ארבעטעןדייקע» («טו די טאילערס») אין דעם אנרכיסטיין זשורנאל «לייבורטי», אין 1898, אונטער זיין ענגלישן פסיעודאנים — בעיזל דאהל, האט ממש געקאקט גאנץ אמעריקע מיט דעם אנקום פון א גרויסן אמעריקהאנער פאעת. דער רעדאקטאָר פון זשורנאל בענדושאָמִין ריקערטאָן טאָקער האט פאר דעם לענגערן ליד, וואס איז געווען באושאוערט איגענע איבערזעטונג פון זיין יידיש ליד «צום פֿאָלקּ», געמאקט איז זאָרעה, איז מען האט דעם יונגן באושאוערן אונגעהובין שטעלן אין איז רי מיט אזעלכע יונגע פאעתן, ווי קיטס, שעלי און בייראן און גלייכציגיטק מיט דעם אימפעטיקן אמעריקהאנער פאעתישן זאגער — וואלט וויטמאן.

טייל חברים באושאוערט האבן געהאלטן, איז פון דעם ענגלישן ליד און פון

יעקב גלאטשטיין

דעם שטודען ארום דעם ליד, האט זיך אונגעהויבן באושאָווערס אומגאליך. דער קאָפּ האט זיך אים פֿאַרדִּיְיט פֿון צו פֿיל לויבגעזאנגען. אַבער דאס איז אויך נישט קיין ריכטיקער דייגנאנֶז פֿאָר באושאָווערס גִּיסְטִיקְעֶר קְרָאָנְקִיט. אַ פֿאָרְדִּיְיטְעֶר קְאָפּ פֿון לויבגעזאנגען אַיז נישט אֹזָא זעלטְנִיקִיט צוישן קִינְסְטְלָעֶר: אַבער פֿון דעם וווערט מען נישט משוגע, מען וווערט בלויין אָומְדָעָרְטְרָעְגָּלֶעָךְ — פֿאָר אַנדְעָרָע. באושאָווער אַיז אֲפִילּוּ פֿאָר דעם דָזּוּקְוּ טוּמֵל אָרוּם זִין עֲנֶגְלִישׁ לְיִד גּוּוּעַן אָן עֲגָצְעָנְטְּרִיקְעֶר אָן אַ גְּרוּיסְהָאַלְטָעֶר.

די פֿשְׁטוּ דְּאָטָעַס אַין באושאָווערס בִּיאָגְרָאָפִּיעַ זְעַנְעַן פֿאַרְפָּלָאָנְטְּעָרֶת אָן אַיְינְקָן זִיךְ נִישְׁתְּ אַין דִּי פֿאַרְשִׁידְעָנָעַ גַּעַשְׁרִיבְעָנָעַ בִּיאָגְרָאָפִּיעַס. אַיְינְקָן בִּיאָגְרָאָפִּיעַ זַיְנְעַר זָגָט, אֹז עַר אַיז גַּעַבְוִירַן גּוּוֹאָרַן דעם 303טָן סְעַפְטָעָמְבָּעָר 1873, אָן אַנדְעָרָע — דעם 11טָן אַקְטָאָבָּעָר 1872. אֲפִילּוּ ווּגַן זִיךְ קְוּמָעַן קִין אָמְעָרִיקָע וַיְיִסְטַּמֵּךְ מען נִשְׁתְּ אַקְרָאָט. אַיְינְעַר זָגָט, אֹז עַר אַיז גַּעַקְוּמָעַן אַין 1891, אָן אַנדְעָרָע רָעָר, אֹז עַר אַיז גַּעַקְוּמָעַן קִין אָמְעָרִיקָע מִיט אַ יָּאָרָרְפְּרִיעָר. ווּגְן סְקָוְמָט צָו דָעַטָּע פֿון זִיךְ טְוִיטָה הָעָרָשָׁת נָאָךְ אַן עֲרַגְעָרְצָעָר פֿלָאָנְטָעָר, אָן וַיְדָעָר אַיְינְקָן זִיךְ נִשְׁתְּ באושאָווערס בִּיאָגְרָאָפִּיעַ, אַיְינְעַר דָּעַצְיִילָט אָונְדָּה, אֹז עַר אַיז גַּעַשְׁטָאָרְבָּן דעם 15טָן דְּעַצְעָמְבָּעָר 1915, אָן אַנדְעָרָע זָגָט, אֹז אַוְיסְגָּלִילִיזְט גּוּוֹאָרַן אַיז עַר פֿון זִיךְ גִּיסְטִיקְעֶר טְוָרְמָעָ — דעם 202טָן דְּעַצְעָמְבָּעָר 1915. אַבער לְיִיט אַנדְעָר קוֹוָאָלָן אַיז יוֹסֵף באושאָווער אַוּוּקְ פֿון דָעָר וּוּלְטָ אַין פֿעַבְרוֹאָר 1916. סּוֹפְּ 1915, אַדְעָר אַנְהִיבָּ 1916 — בִּידְעַ דְּאָטָעַס גִּיבָּן אָונְדָּה אַ גַּלְעָנְהִיָּט צָו דָעַן אַיצְטָעָר ווּגְן באושאָווערס 505טָן יָאָרְצִיְּט.

באושאָווער האט גַּעַהָאָט אַ בִּיטָּעָר לְעַבְנָה, עַר האט אַפְּגָעְדִּינְטָ בִּיְ אַ סְּדָה מלְאָכָות, גַּעַרְבָּעָט אַין שְׂוִיזְ-שְׁעָפָעָר, גַּעַהָאָט אֲפִילּוּ אָן אַיְינְגָן שְׁפִּיּוֹ-גַּעַוּוּלְבָל אַין עַס «אוּפְּגָעָסָן», גּוּוּגָן אַ דִּיטְשָׁעָר לְעַרְבָּר — דָעַמָּלְטָה האט מען נָאָךְ אַיְינְגִּירָק גַּעַנוּמָעָן פְּרִיוֹאָטָעָ דִּיטְשָׁעָ לְעַקְצִיעָס בִּיְ אַ גְּרִינְעָם. באושאָווער אַיְזָנְגָּשָׁן גַּעַנוּמָעָן פֿון רִיגָּעָ מִיט הַיְנָעָן, גַּעַטְעָן אָונְ שְׁילְעָרָן. עַר האט נִשְׁתְּ גַּעַקְעַנְטָ קִין רְוִסִּישָׁ אָונְ עַר אַיז דָעַרְמִיט אַנְדָעָרְשָׁ פֿון זִיךְ גְּרוֹיסְן אָונְ פֿון אַיְם פֿאַרְעָרְטָן פֿאַרְגִּיעָר — דָוד עַדְעַלְשְׁטָאָט, וּוּמְעַנְסָ טְוִיט עַר האט בָּאַקְלָאָגָט אַיְן אַ לִּיד. די עַלְטָעָרָעָ אַרְבָּעָטְעָרְ-דִּיכְטָעָר — מְאָרִיס וּוִינְטְּשְׁעוֹסְקִי, מְאָרִיס רָאָזָעָן פֿעַלְמָלְדָה אָונְ דָוד עַדְעַלְשְׁטָאָט, הַאָבָן גַּעַשְׁעַפְטָ זְיִינְרָ עַנְיקָה פֿון דִּי רְוִסִּישָׁ פֿרִיִּיָּ זְעַנְפָּעָלָד אָונְ דָוד עַדְעַלְשְׁטָאָט, זִיךְ עַרְשָׁתָ לִיד, גַּעַשְׁרִיבָן אַין 1892, האט באושאָווער אַ גַּעַמְעָן הַיְיִתְ-פָּאָעָטָן. זִיךְ עַרְשָׁתָ לִיד, גַּעַשְׁרִיבָן אַין 1892, האט באושאָווער אַ גַּעַמְעָן גַּעַבְעָן «קָאָפִיטָאָלָס קְרָבָן»; שְׁפָעַטְרָ, אַין זִינְגָן גַּעַמְלָטָע וּוּרְקָה, האט עַר עַס מְשֻׁנְהָ-שָׁם גּוּוּגָן — «אוּפְּגָן שְׁטַעַרְבָּעָ-בָּעָטָה». עַר אַיז שְׁוִין דָעַמָּלְטָ גּוּוּגָן 20 יָאָר אַלְטָ (אָונְ נִשְׁתְּ וּוּגְן בְּ. בְּ. מִינְקָאָוּ האט זִיךְ פֿאַרְפָּלָאָנְטָעָרֶת אַיז דִּי יָאָרָן — אֹז עַר אַיְזָנְגָּשָׁן גַּעַנוּמָעָן אַן אַכְּצָנִיאָרְקָעָר בְּחוֹרָ).

אין דִּי זִיבָן יָאָר צוּוּשָׁן זִיךְ עַרְשָׁתָ לִיד אָונְ זִינְגָן לְעַצְטָע לְיִדְעָר, וּוּאָס דָעָר פֿאַרְבִּיטְעָרְטָעָר אָונְ מְעַלְאָנְכָּאָלִישָׁרָ פֿאָטָה האט נָאָךְ גַּעַהָאָט כּוֹחַ צָו שְׁרִיבָן, אַיז

אויף גרייטע טעם עס

באושאוער געווען זיער פראדווקטיוו און, ווי געזאגט, ער האט אפילו באויזן אוש אנטשפאָן בּי דִי "גּוֹיִים".

ס'זועט אפשר זיין אומגערכט צו באושאוערט פערזענעלעכּן לעבען און יסודים-זועג, אויב כיזאל זאגן, אָן ער איז געווען אינגעַר פֿוֹן די מולדיקסטע פֿאַעטן. זיער וויניק פֿאַעטן האבן אין אָזָא קּוֹרְצָעֶר צִיְּתָה דּוּרְגְּרִיכְּתָה אָזָוי פֿאַל אָן "געמאָכָּט" אָזָא פֿאַעֲטִישׁ קָאַרְיְּדָרָע. יוֹסֵף באושאוער וווערט פֿאַרְעָכָנֶט פֿאַר אָזיל אַין דּוּר גָּאַלְעִירִיעַ פֿוֹן די יִדְיְשָׁע רֻעְוָאַלְזִיאַנְעָרָע אַרְבְּעַטְעַר-פֿאַעטן. אָן סָאוּוּעַטְרָוְסְלָאנְד אַין ער פרָקְלָאַמִּירָט גְּעוּוֹאַרְן פֿאַר אָ גְּרוּיסְעָר פֿיְגָוָר אַין דּוּר גַּעַשְׁכְּטָעַ פֿוֹן דּוּר רֻעְוָאַלְזִיאַנְעָרָע פֿאַעֲזִיעַ. אַין מאָסְקוּעַ, אַין פֿעַטְרָאַגְּרָאַד, אַין מִינְסָק זענען באַלְד נָאָך דּוּר אַקְטָאַבְּעַר-רֻעְוָאַלְזִיעַ דּוּרְשְׁיְגָעַן זָאַמְלוֹנְגָעַן פֿוֹן זיַּינְעַ לִידְעָר אָן יִדְיְשָׁע קְרִיטִיקָעַר האַבָּן זִיךְ גָּעַלְעָרָנֶט אוּפְּה אִם שְׁרִיבָּן רֻעְוָאַ-לְזִיאַנְעָרָע קְרִיטִיקָעַר אָן שְׁטָעַלְן רֻעְוָאַלְזִיאַנְעָרָע פֿאַדְעַרְנוּגָעַן.

ס'זואָל גְּעוּוֹעַן נָזְלָעַ אַרוּיסְצָוְגָעַבָּן אָ גַּעַלְיְבָעָנָע זָאַמְלוֹנָג פֿוֹן באושאוערטס לִידְעָר. מעַן ווֹאָלַט באַדְאָרְפָּט אָ בִּיסְל אַרוּמְפּוֹזָן דָּאס פֿאַרְדִּיטְשְׁמָעַרְטָע לשׂוֹן — מִקְעָן זִיךְ באַגְּיַין אַין דָּעַם "זָאַ", "אַבְּוֹאַלְ", "אַינְיקִיטִ", "ニִיכְטִיקִ" אָן אַנדְעָרָע "קְרַעְנְצָעַ", אַבְּעָר ס'זְוָאָלָט אַונְדוֹג גְּעוּוֹזָן, אַין אָ פָּאַעַט מִיט טַעַמְפְּרָאַמְעָנָט אַין פֿרִי פֿאַרְשְׁנִיטָן גְּעוּוֹאַרְן, אַיְדָעָר ער האַט גַּעַהָאָט די רִיכְטִיקָע גַּעַלְעָגָנָהִיט צוֹ אַנְטִי ווַיְקָלְעַן זִיךְ טַאָלָאנְט. זָעַנְעַן יוֹסֵף באושאוער האַט גַּעַשְׁרִיבָּן זִיךְ פֿרִימִיטִיוּעַ לִידְעָר, אַין שְׂוִין יִ. לְ. פֿרְצָס "מְאַנְיִישִׁ" גְּעוּוֹן פֿינְחָט פֿיְגָוָר אָ גַּעַבְּרָעָנָעָר אַנְגָּא אוּפְּה אָ נִיעַם קְרַעְפְּטִיקָן ווָעַנְד אַין דּוּר יִדְיְשָׁע פֿאַעֲזִיעַ. ש. פֿרְוָג האַט שְׂוִין אַוְיךְ גַּעַהָאָט גַּעַשְׁרִיבָּן זִיךְ יִדְיְשָׁע לִידְעָר, נָאָך דָּעַם ווי ער האַט זִיךְ גַּעַמְאָכָט אַנְמָעַן ווי אָ רַוְּשִׁעָר פֿאַעַט. אַבְּעָר אַין יַעַנְעַ צִיְּתָן זָעַנְעַן יִדְיְשָׁע שְׁרִיבָּר גְּעוּוֹעַן טַרְוִיְּרִיךְ אַפְּגָעָרִיסְן אַינְגָּעָר פֿוֹן אַנְדְּעָרָן. אַין 1838 האַט פֿרְץ נִישְׁט גְּעוּוֹסָטָן, אַז סְ'אַיְן פֿאַרְאָן אָזָא שְׁרִיבָּר ווי — שְׁלוּמְדָעָלִיכְם. מַעַנְדָּעַלְעָן האַט פֿרְץ צָוָם עֲרַשְׁטָן אַנְטְּדָעָקָט אַין אָ פֿוּלְיִשְׁעָר אַבְּעַרְזָעָצָוָגָן. דּוּרְפָּאָר דָּאָרָף מַעַן זִיךְ נִישְׁט ווּנְדָעָרָן, ווֹאָס באושאוער האַט פֿאַקְטִישָׁ גַּעַמּוֹת אַוִּיסְטְּרָעָטָן זִיךְ אַיְגָעָנָעָם ווָעָג ווי אָ יִדְיְשָׁע פֿאַעַט, אָן מְדִרְכִּים. זִיךְעַנְעַטְעַט הַשְּׁפָעָות זָעַנְעַן גְּעוּוֹן עַדְעַלְשָׁטָאָט, ווִינְטְּשָׁוּסְקִי אַין רָאַזְעַנְפָּעָלָד, אַבְּעָר זִיךְ קָאָפָ אַין גְּעוּוֹן פֿוֹל מִיט דּוּר קְלָאָסִישָׁע גַּעַמְאָסְטָנְקִיָּט פֿוֹן דִּיְתָשָׁע לִידְעָר, פֿוֹן עַגְּגִילִישָׁע לִידְעָר אַין פֿוֹן שְׁעַקְסְּפִּירָס זָאָפְּטִיקָע שְׁוֹרוֹתָה. "קְלָאָסִישָׁע" יִדְיְשָׁע לִידְעָר האַט ער נִישְׁט גְּעוּזָן. ער האַט אַפְּיָילו באויזן אַבְּעַרְצָזָעָצָן דָּעַם "סּוּחָר פֿוֹן זָעַנְעַצְיָע" אוּפְּה יִדְיְשָׁע רִיטְמִישָׁע שְׁוֹרוֹת אָן זִיךְ נָסָח אַין אַוְיכְגָעָפְּרִיט גְּעוּוֹאַרְן אוּפְּה דּוּר יִדְיְשָׁע בּינְעַ, מִיט יַאֲקָאָב אַדְלָעָר אַין דּוּר רָאַלְעָר אַדְלָעָר פֿוֹן יִדְיְשָׁן פֿרְאַצְעַנְטָנִיק. כְּבִין זִיךְ מְשָׁעָר, אַז יַעֲקֹב אַדְעָר דּוּשִׁיְּקָאָב אַדְלָעָר האַט צְוָעַשְׁנִיטָן באושאוערטס אַבְּעַרְזָעָצָוָג — צוֹ זִיךְ יִדְיְשָׁע טַעַטְעַרְצָוָגָן. אָ צִיְּתָה אָזָק באושאוערטס אַבְּעַרְזָעָצָוָג — צוֹ טַעַטְעַר אָן גַּעַמְאָכָט פֿאַרְשִׁידָעָנָע אַבְּעַרְזָעָצָוָגָן פֿאַר דּוּר יִדְיְשָׁע בּינְעַ.

יעקב גלאטשטיין

א קלינגע, געקליבענע זאמלונג פון באושאווערס לידער, א האלבער יארה הונדערט נאך זיין טויט, וואלט אונדז געווייזן, אָ ער איז געווען א פאעת פון גרויסן צוואג ער איז געווען א גאָר פינער נאטור-דייכטער. ער האט געשריבן גוטע ליבע-ליידער, זיינע רעוואַלוציאַנערע לידער האָבן זיך אויסגעציינט מיט א ביבליישן פֿאָטָס אָון מיט אָ פֿלאָמִיקְן באַצּוֹינְגְעַנְדִּיקְן טעמאָפֿערְאָמְעָנט. ווען ער האט פֿאָרָעְנְדִּיקְט זיינְס אָ לֵיד מיט אָזָא פֿערְז —

אָון מעגט אָיר מִיך ווּרגְּן אָון שִׁיסְּן אָון הענְגָּעָן, אָומְזִיסְט אַיעְרְ מֵי.
מִיך שְׁרָעְקְּט נִישְׁתְּ קִין תְּפִיסָּה, מִיך שְׁרָעְקְּט קִין שְׁאָפְּטָן נִישְׁתְּ, מִיך שְׁרָעְקְּט
נִישְׁתְּ קִין תְּלִיה.

אָרוּיסְוָאָקְּסָן וּוְעָל אִיךְ פָּוּן דֶּרֶ'עֶרד אָון וּוְעָל זַי מִיט וּוְעָפָן בָּאָדָעָה,
בֵּין אָיר וּוְעָט אַיְבִּיךְ פֿאָרָזְינְקָעָן, בֵּין אִיךְ וּוְעָט דָּעָר קָבָר פֿאָרָמְעָקָן.

איַז עַס גְּעוּזָן שְׁטָאָרְקָע רֻעְוָאַלְוָצִיאַנְעָרָע אָון דָּעְקָלָמָאָטָרִישׁ עֲבָרִי.
אָבָּעָר גְּלִיכְצִיטִיךְ האָט באַוּשָׂאָוָעָר גַּעַשְׁפִּירָט, אָזֶן ער אַזְּנָעָרְלָעָךְ פְּרִי
פֿאָרָקְנְּסָט גְּעוּזָרָן צַו זַיְן בִּיטְעָרָן סּוֹף, זַיְן גִּיסְטִיקָעָר קְרָאָנְקִיט. ער פֿאָרָעְנְדִּיקְט
אָזוּזָן אָ לֵיד צַו זַיְן "פְּרִינְדִּין" מַעְלָאנְכָּאַלִּיעָ "מִיטָּן שְׁוֹאָרְצָן שְׁלִיעָר" —

אִיךְ הָאָב קִין פְּרִינְדָּה, קִין גְּרָעְסְּעָרָע, וּוְ דֹו, אִין גְּנוּיט אָון פִּין,
קִין טְרִיסְטְּעָרִין קִין בְּעַסְעָרָע,
אָ, מַעְלָאנְכָּאַלִּיעָ מִין!

זַיְינָע אִיגְּעָנָע רֻעְוָאַלְוָצִיאַנְעָרָע לִידְעָר האָבָן אִים נִישְׁתְּ גַּעַרְעַפְּטִיקְט אָון
אִים נִישְׁתְּ אוִיסְגָּעְלִיּוֹט פָּוּן זַיְן מַעְלָאנְכָּאַלִּיעָ.